

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

ABD'nin Dış Politikasında Dini Diskur ve Lobilerin Rolü

The Role of Religious Discourse and Lobbies in US Foreign Policy

Muzaffer Ercan YILMAZ

Prof. Dr.,
Bursa Uludağ Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
muzafferercan@uludag.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3938-0579

Kafiye BEKFELAVİ

Proje Asistanı ve Doktora Öğrencisi,
Bursa Uludağ Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
bekfelavi@uludag.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2707-1645

Cilt / Issue: 9(2), 595-619

Geliş Tarihi: 25.06.2020

Kabul Tarihi: 11.05.2022

Atıf: Bekfelavi, K. ve Yılmaz, M. E. (2021). ABD'nin dış politikasında dini diskur ve lobilerin rolü. *Tesam Akademi Dergisi*, 9(2), 595-619. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.757988>

Öz

ABD dış politikası detaylı analiz ve çalışmalara konu olsa da, dış politikada din faktörünün rolü üzerine sistemli çalışmalar bilimsel tatmin açısından henüz arzu edilen bir düzeyde değildir. Bu çalışmanın amacı da, literatürdeki bu yöndeki boşluğu doldurmaya yönelik bir katkı sunabilmek, dolayısıyla Amerikan dış politikasında dinin rolü ve etkisi üzerine analitik bir tartışma ortaya koyabilmektir. Metodolojik açıdan çalışma, ABD başkanları ve ilgili politikacılarının söylemlerinin analizi ile diğer ikincil verilere dayanmaktadır. Çalışmaya, ABD'de din-siyaset etkileşiminin tarihsel arka planının irdelenmesiyle başlanmaktadır. Ardından, ABD siyasetinde Hristiyan sağ olarak tanımlanabilen Evanjelist doktrine, bu doktrin taraftarlarının nasıl bir ortamda ortaya çıktıklarına ve nasıl bir etki ortaya koyduklarına yer verilmektedir. Bu çerçevede ABD'deki Hristiyan sağ ile İsrail'deki sağcı Likud Partisi'nin yakınlaşması da ele alınmaktadır. Çalışma, Amerikan dış politikasının şekillenmesinde dinin yadsınamayacak bir rolünün olduğu, sonucuna ulaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din ve ABD Dış Politikası, ABD Dış Politikası, Evanjelizm, Hristiyan Sağ, Dini Lobiler, Lobiler ve ABD Dış Politikası.

Abstract

Although the US foreign policy has been subject to detailed analyses, the role of religion in the formation of the US foreign policy has rarely been studied. The purpose of this study is to contribute to filling this gap by discussing the connection between religion and the US foreign policy. As for methodology, the study relies on the discourse analysis of US leaders and utilizes other relevant data. The study starts with a brief historical background with respect to the interactions between religion and the

state. Then, Evangelism and its impacts on the US foreign policy are discussed in detail. This is followed by a discussion on the effects of religious lobbies, especially the Jewish lobby that tends to shape the US foreign policy to a certain extent. The study reaches the conclusion that religion does have an effect on the formation of the US foreign policy but in the final analysis.

Keywords: Religion and US Foreign Policy, US Foreign Policy, Evangelism, Right-Wing Christianity, Religious Lobbies, Lobbies and US Foreign Policy.

Extended Abstract

As social beings, it would be natural to assume that people are linked with certain groups, objects, beliefs, and ideologies. This affiliation sometimes occurs on a conscious basis, in conjunction with the individual's personal choices, likes, and dislikes. It may also happen semi-consciously, so to speak, out of socialization and learning processes that are beyond the pure control of the person.

As the social identity theory has underlined, strongly-felt religious identities are not only descriptive and prescriptive, but also evaluative. They furnish a relatively consensual evaluation of a social category. Because social identities have significant self-evaluative consequences, groups and their members are motivated to adopt strategies for achieving or maintaining inter-group comparisons that favor the in-group, and thus the self.

To account for religious identity phenomena, religious identity invokes the operation of two underlying processes: (1) Categorization, which identifies inter-group boundaries by producing group stereotypical and normative perceptions and actions and assigning people, including the self, to the contextually relevant category. Categorization is a basic cognitive process that operates on social and non-social stimuli alike to highlight and bring into focus those aspects of experience subjectively meaningful in a particular context. (2) Self-enhancement, which guides the social categorization process such that in-group norms and stereotypes are largely in-group favoring. It is assumed that people have a very

basic need to see themselves in a relatively positive light in relation to relevant others, and that in group contexts, self-enhancement can be achieved through comparing the in-group favorably against out-groups. The implication is that under certain conditions, the expression of religious identity can take the form of maladaptive discrimination and even belligerence.

In this respect, although the US foreign policy has been subject to detailed analyses, the role of religion in the formation of the US foreign policy has rarely been studied. The purpose of this study is to contribute to filling this gap by discussing the connection between religion and the US foreign policy. As for methodology, the study relies on the discourse analysis of US leaders and utilizes other relevant data. The study starts with a brief historical background with respect to the interactions between religion and the state. In this regard, it is addressed that the American state was formed as a secular one in order to ensure the togetherness of different cultures as the state was composed of lots of immigrants. Yet in reality, even the first rulers of the country stressed the role of Christianity as a social cement. This approach inevitably attributes special importance to religion in politics and in ruling the country, albeit informally. This, in turn, made the Evangelist perspective an important political perspective. For this reason then, Evangelism and its impacts on the US foreign policy are discussed in detail in the study, talking about the origin and development process of the movement. It is particularly addressed that the Evangelist movement dominated the US politics and gave a stake to politicians in the system. At the same time, Evangelism informally provided legitimacy for acceptance for US politicians, whereby the role of religion, that is Christianity, was enhanced. This is followed by a discussion on the effects of religious lobbies, especially the Jewish lobby that tends to shape the US foreign policy to a certain extent. Many other lobbies and their probable roles are also discussed. The lobbies tend to be dominant factors in both domestic and foreign policies of the US, it is said. The influence does not appear to be vivid, nor formal, but it is certainly evident, the study finds out. Since American politicians face the reality of elections, the lobbies naturally, in a way, take the advantage of this situation. In fact, no election can be won without taking the lobbying activities into account. That is why, particularly active lobbies, such as the Jewish lobby, definitely have the power to influence the US election. Even from time to time, the elections in the US reflect a kind of power struggle among different lobbies. But again, because the Jewish lobby has the most powerful one, no US politician can risk ignoring the demands of the Jewish people.

Yet having said that it can be argued that the US foreign policy is a quite complex, involving many areas of influence. The state has its own traditions shaped by historical facts and developments. That aside, no one can ignore the realpolitik or pragmatic aspects of US foreign policy. For this reason, based much on a holistic approach, the study reaches the conclusion that religious lobbies do have an effect on the formation of the US foreign policy but in the final analysis, the US foreign policy reflects a combination of both normative and realpolitik concerns. In other words, without understanding the connection between the two, US foreign policy, even domestic politics in the country, cannot be analyzed in a satisfactory way.

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) dış politika bileşenleri arasında dinin etkisi göz ardı edilemez bir konumdadır. Oysa ABD 1774-1776 bağımsızlık mücadelesini izleyen yıllarda hiçbir dini kategoriye reddetmemek adına, din ile siyaseti birbirinden ayıran, laik bir devlet inşa etme çabası içerisinde olmuştur. Anayasası ve yasaları da buna göre şekillenmiştir. Ancak tarihsel süreç içerisinde ABD'de din, siyaseti etkileyen önemli kurumlar arasında kendini göstermiştir. Nitekim gerek başkanların söylemlerinde, gerekse anayasa mahkemesi kararlarında dahi sıklıkla Amerikalıların dini kimliklerine doğrudan veya dolaylı vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda ABD dış politikasında özellikle Protestanların ve Yahudilerin etkili olduğu söylenebilir.

ABD dış politikası detaylı analiz ve çalışmalara konu olsa da, dış politikada din faktörünün rolü üzerine sistemli çalışmalar bilimsel tatmin açısından henüz arzu edilen bir düzeyde bulunmamaktadır. Bu çalışmanın amacı da, literatürdeki bu yöndeki boşluğu doldurmaya yönelik bir katkı sunabilmektir. Çalışmaya, ABD'de din-siyaset etkileşiminin tarihsel arka planının irdelenmesiyle başlanacaktır. Bu kapsamda George Washington, John Adams ve James Madison gibi ilk Amerikan başkanlarının devlet ve din arasındaki ilişkiye yönelik kimi söylemlerine yer verilecektir. Ardından, ABD siyasetinde Hristiyan sağ olarak tanımlanabilen Evanjelist doktrine, bu doktrin taraftarlarının nasıl bir ortamda ortaya çıktıklarına ve nasıl bir etki ortaya koyduklarına yer verilecektir. Bu çerçevede ABD'deki Hristiyan sağ ile İsrail'deki sağcı Likud Partisi'nin yakınlaşması da ele alınacaktır. Sonrasında ise çokça tartışılan ABD'deki Yahudi lobisi mercek altına alınacak ve söz konusu lobinin amacı ve etki potansiyeli, özellikle Ortadoğu bölgesi gelişmeleriyle bağlantılı bir biçimde irdelenecektir. Çalışmayı sonlandırırken, Amerikan dış politikasının analizinde normatif unsurların göz önüne alınmasına, ancak bu noktada daraltıcı bir yaklaşımdan da kaçınılarak dış politikanın değişik değişkenleri barındıran bütüncül bir yaklaşım temelinde daha doğru değerlendirilebileceğine işaret edilecektir.

ABD'de Din-Siyaset İlişkisinin Tarihsel Temelleri

ABD 18. yüzyıl sonlarında kolonyal karşıtı bir devlet olarak ortaya çıkarken, iç ve dış politikaların çağın gerektirdiği rasyonel bir çizgiye sahip olması gerektiği anlayışından hareketle, devlet kurumlarının herhangi bir dinden bağımsız bir biçimde dizayn edilmesine özen gösterilmiştir. Sonuçta ABD, yoksulluk ve dinsel baskılar doğrultusunda daha iyi bir hayat beklentisiyle, ağırlıklı olarak Avrupa'dan göç eden göçmelerin

oluşturduğu bir ülke konumundaydı. Bu sebeple Amerikan Federal Anayasası oluşturulurken, “Kongre herhangi bir dinin resmen kabul edilmesi ve tesis edilmesi veya serbest bir şekilde faaliyet göstermesini engellemeye dair kanun yapamaz” kuralı benimsenerek, din ve devlet arasında kesin bir ayrıma gidilmiştir. Böylelikle kamusal hayatın dışında tutulan din, sivil hayat kapsamına itilmiştir (Şahin, 2016, ss. 175-176; The Constitution of the United States of America: Analysis and Interpretation, The Religion Clauses).

Bununla birlikte ABD’de siyasal etik dinden bağımsız olamamış, hatta dine köklü bir bağlılık gösterildiği takdirde devletin güçlü bir biçimde ayakta kalacağına inanılmıştır. Örneğin devletin kurucularından George Washington, dini ilişkilerin dışlanmasıyla ulusal ahlakın korunamayacağını ifade etmiştir. ABD’nin dördüncü başkanı olan James Madison da, 1776 *Virginia Declaration of Rights*’a dini yaşamının her insanın kendi inanç ve vicdanına bırakılması gerektiği eklenmesini savunmuştur. Ayrıca her insanın bu hakka doğuştan sahip olduğunu ifade etmiştir (Munoz, 2007, s. 56). Dolayısıyla ABD’de din ve siyasetin ayrılmasındaki asıl motivasyonun, dinin baskılanması değil, devletten özgür kılınması olduğu anlaşılmaktadır.

Fakat 2000’li yıllarla birlikte, özellikle George W. Bush döneminde *Faith-Based and Community Initiatives*’e devlet desteğinin sağlanması gündeme gelmiş ve ardından da söz konusu destek gerçekten uygulamaya konulmuştur (The White House, Faith-Based&Community Initiative). Bu kapsamda devletin kendisinin erişim sağlayamadığı vatandaşlarına sosyal hizmet veren dini örgütler finanse edilmeye başlanmıştır. Bu durum Amerikan kamuoyunda sekülerlik tartışmalarının gündeme gelmesine neden olmuştur. Çünkü kamuoyu, finanse edilen örgütlerin bu mali kaynakları sosyal hizmetler yerine, salt dini hizmetler için kullanmasından endişe etmiştir. Öte yandan ABD’de eğitim alanında gerçekleştirilen son gelişmeler de, din ve devlet yakınlaşması tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Amerika’da ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarının eğitim sürecini desteklemek adına eğitim çeki (*voucher*) verilmektedir. Ancak söz konusu eğitim çekleri dini okulları tercih eden ailelerin çocuklarına da verilmeye başlanmıştır. Bu durum Amerikalıların bir kısmı tarafından eleştirilirken, bazı kesimler tarafından da devletin vatandaşına sorumluluğu olarak değerlendirilmiştir (Albayrak, 2015, ss. 189-190).

Amerikalıların dindarlıkları, hatta en ağırlıklı din olarak Hristiyanlıkları, tarih boyunca pek çok kez vurgulanmıştır. “Biz Hristiyan bir halkız”

ifadesi dahi birçok anayasa mahkemesi açıklamalarında yer almıştır (Şahin, 2016, s. 179). Amerika'nın ikinci başkanı olan John Adams ABD'nin Hristiyan bir hükümete sahip olan Hristiyan bir ülke olduğunu savunmuştur. Ayrıca Adams, ABD için Hristiyanlığın kamusal bir din olduğunu belirtmiştir (Albayrak, 2018, ss. 136-137). Ülkeye yaşanan göçlerle birlikte şüphesiz Amerika'daki dini çeşitlilik zaman içerisinde artış göstermiştir. Fakat bu durum Hristiyanlığın baskın din olması gerçeğini değiştirmemiştir. Pew Araştırma Merkezi'nin 2011 yılındaki bir araştırması, Amerikan halkının %79.5'nin Hristiyan olduğunu göstermiştir (Pew Research Center, 2011). ABD'de birçok dini grubun bulunduğu bilinmektedir. Fakat Amerikan politikalarında en etkili olanlar, özellikle Yahudiler (Lipka, 2013) ve Protestanlardır (Pew Research Center, Religious Landscape Study).

ABD'nin kurucuları, dünyanın farklı yerlerinden gelen ve aralarında net bir gaye birliği olmayan göçmenlerin aynı çatı altında yaşamasının zorluğunun bilinci içerisindeydi. Söz konusu göçmenler herhangi bir dini geleneğin çatısı altında ya da herhangi bir dini geleneği dışlayarak bir araya gelemezlerdi. Bu nedenle Amerikan topraklarında dinin yeniden yorumlanması ve Amerika'ya özgü sivil din anlayışının oluşturulması çözüm olarak görülmüştür. 18. Yüzyıldaki Amerikan liderlerinin aksine günümüz liderleri, Amerika'nın Tanrı tarafından özel misyonla görevlendirildiğini ileri sürmemektedir. "Tanrı Amerika'yı korusun" (*God Bless America*) sloganının, birleştirici bir slogan olarak halkın bilincinde yer etmeye devam etmesi sağlanmaktadır. Çalışma çerçevesinde daha önce de belirtildiği gibi, Amerika'da kilise-devlet ayrımı uygulanmaktadır. Keza kurumsal anlamda kilisenin politikaya doğrudan bir etkisi de yoktur. Bununla birlikte semboller aracılığıyla da olsa, ABD Tanrı imajıyla entegre olmuş bir ülke izlenimi yaratmaktadır. Nitekim bu durum Amerikan ulusal kimliğinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır (Kösebalaban, 2003, s. 52).

Amerikan Sivil Dini

Sivil din kavramının din sosyolojisinde kullanımı genellikle Amerikalı sosyolog Robert N. Bellah'a (1927-2013) atfedilmektedir. Fakat konuyla ilgili literatür incelendiğinde, sivil din kavramının kaynağının aslında eski Yunan ve Roma kültürlerinde aranması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Buna göre bireyin kişisel dini, devletin siyasi dini ile çatışmadığı sürece toplumda varlığını sürdürebilmektedir. Örneğin Sokrates, geleneksel dini süreçlere toplumun geleceği için müracaat etmek zorunluluğuna işaret etmiştir. Çünkü Sokrates'e göre kutsal, toplum için faydalı olandır,

Tanrı'nın olmasını istediği değildir (Ataman, 2014, ss. 15-16). Jean Jacques Rousseau da sivil din kavramını *Toplumsal Sözleşme* başlıklı eserinde toplumun ortak inançlarını mezhepsel ilkelerden ayrı olarak ve devletin yetki alanının ötesinde ifade etmiştir (Lambert, 2008, s. 25). Rousseau, dini belli bir toplum içerisinde düzeni ve birliği sağlayıcı bir araç olarak gördüğünü belirtmiştir. Ona göre devlet ve din birbirlerine ihtiyaç duymaktadır. Hiçbir devletin temelinde din olmaksızın kurulamayacağını ve varlığını sürdüremeyeceğini savunmuştur (Ataman, 2014, ss. 22-23).

1967 yılına gelindiğinde ise Bellah, *Amerika'da Sivil Din* adlı makalesinde sivil din kavramını revize ederek geliştirmeye çalışmıştır. Böylelikle Rousseau'nun sivil din kavramı söz konusu makalede Amerikan sosyolog Bellah tarafından Amerikan toplumu bağlamında yeni bir anlam kazanmıştır. Burada sivil dinin, kilise dini olarak adlandırılan kurumsal dinden farklı olduğunun altı çizilmelidir. Bellah, gerçekte kiliselerin yanında, Amerika'da özenli ve iyi kurumsallaşmış bir sivil dinin olduğunu ifade etmiştir. Bellah'a göre her dinde olduğu gibi sivil dinde de semboller ve ritüeller mevcuttur. Bellah, Amerika'nın milli dini olarak Hristiyanlığın gösterilmesine karşı çıkmıştır. Ona göre, Amerikan sivil dini hem Protestan geleneğinden, hem de 18. Yüzyıl aydınlanma felsefesinden etkilenmiştir. Sivil din, Amerikan kültürüne ait olan ve Amerika'ya millet olma özelliğini ve bir kimliğin oluşum sürecinin en önemli unsuru olan "öteki" algısını veren bir inanç sistemidir. Bu noktada sivil din kavramıyla halk arasındaki milli amaçlara ilişkin inançların hepsi kastedilmektedir. Amerikan sivil dininin temel enstrümanı, Tanrı'nın yeryüzündeki iradesinin gerçekleştirilmesine yönelik istektir (Djupe ve Olson, 2003, s. 105; Kösebalaban, 2003, s. 53).

Amerikan sivil dininin, dünyanın en güçlü ve ayrıntılı sivil dini olduğu iddia edilmektedir. Aslında bu durum, Amerikan sivil dininin doktrinsel zayıflıklarından kaynaklanmaktadır. Amerikalılar doğal ve ortak bir kültüre sahip olmadıkları için ABD'nin sivil dine daha çok ihtiyacı vardır. Amerikan bayrağına bağlılık ve adanmışlık kısmen de olsa Amerikalıların birlik yaratma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bazı yazarlar Amerikan sivil dininin İncil'in inançlarından türediğini iddia etmişlerdir. Diğer taraftan bazı kesimler ise çok güçlü olarak nitelendirdikleri Amerikan sivil dininin ABD ve Roma arasında paralellikler çizdiğini ileri sürmüşlerdir. Catherine Albanese gibi yazarlar ise aslında iki iddianın da doğru olduğunu ifade etmiştir (Gardella, 2014, s. 6).

Amerikan başkanlarının göreve atandıkları seremonilerde (*inaguration*) yaptıkları konuşmaların içeriklerine bakıldığı zaman Amerika'da siyasetle

dinin iç içe olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Başkanların yemin töreni konuşmaları, Bellah'ın sivil din tezinin büyük ölçüde geçerliliğini ortaya koyması açısından da ayrıca önem arz etmektedir. Sıradan bir vatandaş dahi Amerikan başkanının göreve başladığı günün yoğun bir şekilde dini ve milli içeriğe sahip bir gün olduğunu bilmektedir. Bu konuşma çerçevesinde başkan, devletin ve toplumun durumunu nasıl gördüğünü resmi olarak ifade etmektedir. Başkan neyi, nasıl yapacağını özet bir şekilde ve özellikle dini-kültürel sembolleri kullanarak halka anlatmaktadır. Söz konusu konuşma bağlamında dışlayıcı tek ve büyük bir Amerikan anlatısı vardır. Bu anlatı her seferinde mistik bir çerçeve içerisinde ve yeniden inşa edilerek gelecek nesillere aktarılmaktadır. Bu noktada yeni başkan artık sıradan bir vatandaş olmaktan ziyade, Tanrı'nın lütfuyla sivil dinin meşru kıldığı ve ayrıca kutsadığı Amerikan toplumundaki en yüksek siyasi mertebede özgür dünyanın lideri durumundadır. Amerikan halkının çoğunluğunun Hristiyan bir geçmişe sahip olması göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Fakat teolojik, sosyolojik ve dinler tarihi açısından incelendiği zaman Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık, Hristiyanlık içerisindeki mezhepler olmaktan çok, adeta kendi başlarına birer dindir. Nitekim başkanların konuşmaları bağlamında sığınulan, yardım istenen ve/veya bahsi geçen Tanrı, din mensuplarının Tanrısı değildir. Bununla birlikte söz konusu Tanrı, Amerika'daki tüm dinlerin Tanrısıdır (Ataman, 2014, ss. 61-65).

Eisenhower, "Tanrı'nın çatısı altında" (under God) ifadesini Amerikan Kongresi'nin sadakat yeminine eklemiştir. Ayrıca ulusal dua günleri ilan eden Eisenhower'ın basın açıklamaları genellikle dini bir boyut içermiştir (Dwight D. Eisenhower Presidential Library; University of California Santa Barbara, Proclamation 3252-National Day of Prayer). 1956 yılında yeniden seçim kampanyaları sırasında Kaliforniya'daki reklam panolarında seçmenlere, "ülkeye inanç" verdiği yazmıştır. Başkan, "...Tüm özgürlüğün temelini dini inanç olduğunun bilincindeyiz..." gibi ifadelerle demokratik özgürlük ve dini inanç arasında bağlantı olduğunu göstermeye çalışmıştır. Eisenhower, özgür hükümetin her türünün derinden tutulan dini inançlara bilerek ya da bilmeyerek bağlı olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Ayrıca Eisenhower bu düşüncenin ortak bir yaratıcı altında herkesin eşitliğini öğrettiğini vurgulamıştır (Djupe ve Olson, 2003, s. 148; Chernus, 2005, s. 800).

George Washington da ABD'nin daha kuruluş yıllarında, 1779 yılında yaptığı bir konuşmada, Tanrı'yı "Görünmeyen El" (*The Invisible Hand*) olarak tanımlamıştır. Tanrı'nın hiçbir millete nasip olmayacak bir şekilde Amerikalıların işleriyle uğraştığını vurgulamıştır. Washington'ın bu

ifadelerini destekleyen bir şekilde David Apter Amerikan sivil dininin, ideolojisiyle birlikte dört önerme üzerine inşa edildiğini belirtmiştir. Bunların: 1) Bir Tanrı vardır, 2) Tanrı'nın iradesi demokratik süreçlerle belirlenebilir; bu nedenle de, 3) demokratik Amerika, tarih boyunca Tanrı'nın birinci aktörü olmuştur ve 4) Amerikan kimliğinin temel kaynağı Amerikan milletidir, şeklinde sıralanması mümkündür (Ataman, 2014, s. 67). Örneklerle de görüldüğü üzere, hiçbir Amerikan Başkanı Tanrı'dan belirli bir dinin veya mezhebin terminolojisini ve dilini kullanarak bahsetmemiştir.

Robert Wuthnow ise Amerikan sivil dininin tek bir formunun olmadığını, en azından muhafazakâr ve liberal olmak üzere iki farklı versiyonunun olduğunu ileri sürmüştür. Muhafazakâr sivil din anlayışı, Amerika'nın seçilmiş bir millet olduğu inancına dayanmaktadır. Amerika güçler ayrılığı temelinde ve Tanrı'nın liderliğine özen gösterilerek kurulmuş bir devlettir. Bu nedenle de, muhafazakâr sivil din anlayışına sahip olanlar, Amerika'nın daimi bir meşruiyete sahip olduğunu düşünmektedirler. Çalışma içerisinde daha önce 1953 yılında Başkan Eisenhower'ın teşvikiyle Amerikan Kongresi'nin yeminine "Tanrı'nın çatısı altında" (*under God*) ifadesinin eklendiği yer almıştır. Bunun ardından, "Tanrı'nın çatısı altında tek millet" (*one nation under God*) ifadesi ise Amerika'nın yeni sloganı haline gelmiştir. Amerikan sivil dininin, Hristiyanlığın ve diğer bütün dinlerin ötesine geçen milli bir din olduğu çalışma içerisinde birçok kez vurgulanmıştır. Fakat Hristiyan sağın bazı liderleri ülkenin Hristiyan özelliğini ısrarla öne çıkarmayı istemektedirler. Örneğin Pat Robertson, Amerikalıların kimliklerini daima Hristiyanlık bazında tanımlamak istediklerini belirtmiştir. David Borton ise *The Myth of Separation* adlı eserinde, Amerika'nın kurucu babalarının Amerikan milletinin aslında Hristiyan bir millet olması gerektiği yönünde sözleri olduğuna yer vermiştir. Borton bu durumun nedeni olarak Amerika'nın Hristiyanlık ilkelerine göre kurulduğunu ve yönetildiğini iddia etmektedir. Evanjelist Jerry Falwell de, Tanrı'nın başka hiçbir ulusu desteklemediği şekilde Amerika'yı desteklediğini öne sürmüştür. Bu durumun açıklaması olarak da, Amerika'nın Tanrı'nın mirası olan ve İncil'deki kanunlarla yönetilen bir cumhuriyet olduğunu belirtmiştir (Davis, 1997, ss. 412-414).

Liberal sivil din anlayışı ise dini değerlerle ilişkili olmakla birlikte, muhafazakârlardan farklılık göstermektedir. Liberal sivil din anlayışı, Amerika'nın dünyada barış ve adaleti sağlaması adına özel bir misyona sahip olduğu inancına dayanmaktadır. Başka bir deyişle onlar için Amerikan milleti, özel misyonla seçilmiş bir ulustur. Seçilmiş ulus olarak sahip olduğu özel misyonla görevi, dünya genelinde değişiklikler

yapmaktır. Abraham Lincoln ABD'yi "yeryüzünün son ve en iyi umudu" olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde, Bill Clinton dönemi dışişleri bakanı Madeleine Albright da Amerikalıları "vazgeçilmez ulus" (indispensable nation) olarak nitelendirmiştir. Bu tarz söylemler ABD başkanları tarafından da sıklıkla dile getirilmiştir. Örneğin Richard Nixon başkanlık seçimleri sürecinde ABD'nin sadece kendilerine değil, aynı zamanda tüm dünyaya özgürlük getirdiğini söylemiştir. George W. Bush'un da benzer söylemleri söz konusudur. Pek çok televizyon konuşmasında Bush, yeryüzünün en kuvvetli gücü olarak ABD'nin özgürlüğü yaymakla yükümlü olduğunu belirtmiştir (Davis, 1997, ss. 414-415; Judis, 2005, ss. 1-2; Hammond, 1976, s.172; U.S. Department of State Archive, Secretary of State Madeleine K. Albright; University of California Santa Barbara, Speech by Vice President Richard M. Nixon; The Globalist, George W. Bush on Freedom and Democracy).

Muhafazakâr ve liberal sivil din anlayışları yukarıda değinildiği üzere algısal düzeyde farklılıklar ortaya koysa da, ortak bir noktada buluşmaktadırlar. O da, Amerika'nın dünyaya kendi ideolojisini yayma konusunda sorumluluk taşıdığı yönündeki yaygın kanaattir (Davis, 1997, ss. 414-415; Judis, 2005, ss. 1-2). Burada Amerika'nın özel misyona sahip ve Amerikalıların özel misyonla seçilmiş ulus olmasının ABD'nin dış politikasını etkileyen bir durum olduğu bir kez daha görülmektedir. Çünkü ABD, genel inancıya göre, Tanrı tarafından verilen misyonu dünyaya kendi ideolojisini ve fikirlerini yayabilmek adına kullanmaktadır. Böylelikle Amerika'nın dış politikasında dini motivasyonun, sınırları net belli olmasa da, normatif düzeyde belirgin bir rol oynadığı söylenebilir.

Evanjelistlerin Amerikan Dış Politikasına Etkisi

Bir siyasal hareket olarak Evanjelizm, genel bir ifadeyle, 18. Yüzyıldan 19. Yüzyılın başlarına kadar, İngiltere ve ABD başta olmak üzere İngilizce konuşulan ülkelerde Hıristiyanlık kökenli dini hareketlerin ortak adıdır. Evanjelizm, çok sayıda Protestan grupla birlikte İncil'e dayalı bütün kiliseleri içine almaktadır. Evanjelizm kavram olarak da, İncil'in öğretilerini yayma faaliyetleri ve bu faaliyetlerin üzerindeki teolojik düşünceler anlamına gelmektedir (Bedir, 2013, s. 75).

Amerikan halkının büyük çoğunluğu Protestan'dır ve onlar arasındaki en kalabalık grup Evanjelistlerdir.¹ Evanjelizm Protestanlığın doğduğu Almanya ile sonrasında etkisi altına aldığı Anglo-Sakson dünyasında

¹ Evanjelistler, bugün savundukları düşünceden dolayı Hıristiyan sağ temsil etmektedirler. Dini temelli konuları gerek iç ve gerekse dış politikada gündeme taşıyarak tutucu olarak betimlenebilecek tavırlar sergilemektedirler.

farklı anlamlara sahiptir. Martin Luther, Katolik Kilisesi'ne karşı olan hareketine "Evanjelik Kilisesi" adını vermiştir. Bu kelimeyi ise müjdeleyen anlamına gelen ve İncil ile eş anlamlı olarak kullanılan "gospel" teriminden almıştır. Bugün Almanya'da Protestan Kiliseleri hala Luther'in verdiği ismi kullanmaktadır. Anglo-Sakson dünyasında ise 18. ve 19. Yüzyıllarda ortaya çıkan Baptizm ve Metodizm kiliselerinin yükselişlerine neden olan uyanışçı hareketler Evanjelizm adıyla kullanılmaktadır. Bu grup bütün Hristiyanların günahlarından arınmaları için hayatlarında tekrar iman tazelemeleri gerektiğine inanmaktadır. Bu nedenle de yeniden doğuşçu olarak adlandırılmaktadırlar. Son zamanlarda bazı Evanjelist din adamlarının çıkışlarıyla ABD'nin 11 Eylül 2001'den bu yana izlemiş olduğu dış politika çizgisi ve geleneksel İsrail yanlısı politikaları kutsanmaktadır (Kösebalaban, 2003, s. 57). Evanjelistler, Tanrı'nın Hristiyanlara rehberlik ettiğine ve dolayısıyla dizlerinin üzerinde vakit geçiren bir ABD başkanının nihayetinde doğru kararlar alacağına inanmaktadır. Burada önemli olan nokta, bu düşüncenin Bush'un kararlarından her zaman memnun olmayan Hristiyan sağ grup liderlerinin Bush'la söz konusu kararları müzakere etmesine ve uzlaşa sağlamalarına neden olduğudur (Robinson ve Wilcox, 2007, s. 220).

Hristiyan sağdan pek çok kişiye göre onlar, nihai gerçeğin tek sahipleri olduğunu düşünmektedirler. Bunun nedeni de vahiydir. Onlara göre kendi durumları, Tanrı tarafından bildirilmiş bir gerçektir. Başkalarıyla paylaşmak da, korumak da onlara aittir. Bu sebeple de Hristiyan inanç toplumunun üyeleri ve diğerleri de dâhil olmak üzere tüm insanlığın kaderi onlara aittir. Hristiyan sağın isminin böyle olmasının sebebi sadece dindarlık çerçevesinde değerlendirilmemelidir. Çünkü onların dini inançları, sağcı politik tercihleriyle örtüşmektedir. Hristiyan sağın içinde pek çok kişi Tanrı'nın İsrail devletiyle şartsız ve ebedi bir sözleşmesi olduğuna ve bunun sonucu olarak Hristiyanların onun menfaatlerini koruması gerektiğine inanmaktadırlar. Bu nedenle de Hristiyan sağın Filistinlilerle, dolayısıyla da Müslümanlarla ilgili olumsuz bir kanaati vardır. Nitekim Kongre'de Hristiyan sağa mensup kişilerin Müslüman karşıtı söylemlerinin önemli bir nedeni de, İsrail-Filistin meselesidir. Hatta Hristiyan sağdaki bazı kişiler, İsrail'e bir tehdit olarak görülen İran'la askeri bir karşılaşmanın İsa'nın ikinci gelişinden önce gerçekleşeceğinin İncil'de yazılı olduğuna inanmaktadırlar (Lean, 2015, s. 148-149).

Evanjelistler arasında 1970'li yıllara kadar bölgesel oylama farklılıkları gözlenmiş, fakat zamanla bu durum ortadan kalkmıştır. Kuzey Evanjelistleri, Roosevelt dönemi hariç, partiler arasında eşit bir şekilde bölündüklerinde, yetmiş yıldan daha uzun bir süredir Cumhuriyetçileri

desteklemişlerdir. Güney Evanjelistleri ise 1972 yılına kadar Demokratlara oy vermişlerdir. Ancak özellikle 1980'li yıllardan günümüze kadar olan dönemde ise bu ayrımın ortadan kalktığı, Evanjelistlerin güçlü ve topyekûn bir biçimde Cumhuriyetçileri desteklemeye başladıklarını, hatta Cumhuriyetçi Parti'nin dini merkezi haline geldiklerini söylemek mümkündür (Kellstedt, Green, Smidt ve Gruth, 2007, ss. 273-274).

Öte yandan Evanjelistlerin farklı dönemlerdeki başkanlık seçimi kampanyalarında seçmenleri etkiledikleri görülmüştür. Jerry Falwel ve Pat Robertson gibi Evanjelistler, Jimmy Carter ve Ronald Reagan rekabetinde Reagan'a destek vermeleriyle başkanlık seçimlerindeki Evanjelist etkisini göstermişlerdir (Bedir, 2013, ss. 92-93; Marley, 2006, ss. 852-854). 1977 yılında Carter, Filistinlilerin insan haklarından söz etmiş ve bu haklar arasında ülke edinme hakkı olduğunu da belirtmiştir. Carter'ın, bu açıklamalarından iki ay sonra İsrail'de iktidara gelen Likud ile ABD'deki Hristiyan sağ arasında yakınlaşma gözlemlenmeye başlamıştır. Likud, Hristiyan Sağ'ın harekete geçmesini ve Carter'dan desteklerini çekmesini sağlamaya çalışmıştır. Nitekim Carter'ın söylemleri Evanjelistlerin Reagan'ı desteklemeleri sonucunu beraberinde getirmiştir. 1980 seçimlerinde Ronald Reagan, Evanjelistlerin ve Yahudi örgütlerinin tam desteğiyle ABD Başkanı seçilmiştir. Burada, yirmi milyondan fazla olduğu tahmin edilen Evanjelist seçmenin neredeyse tamamının oyunun kaybedilmesinin Carter'ın yenilgisindeki rolü büyük olsa da o süreçte yaşanan İran Rehineler Krizi'nin önemli etkisinin göz ardı edilmemesi gereken bir nokta olduğu belirtilmelidir (Şahin, 2016, s. 208; George Washington University Archive, Interview with President Jimmy Carter; Wagner, 1998, ss.42-43). Örneklerle birlikte açık bir şekilde görüldüğü üzere; İsrail, ABD'nin iç politikasını da etkileyen bir unsurdur

Fakat bu durumda Reagan'ın söylemlerinin de önemli bir etkisi olduğu göz ardı edilmemelidir. Reagan küçük bir topluluk önündeki konuşmasında, Amerika'nın hala Tanrı'nın ülkesi olduğunu ve hala özgür dünyanın lideri olduğunu vurgulamıştır. Amerikan kamuoyunun bu söylemlere yanıtı gecikmemiştir. Birkaç hafta içerisinde 50 Hristiyan sağ profesyonelden oluşan bir koalisyon Reagan'ın seçim kampanyasına 450.000 dolar bağışta bulunmaya söz vermiştir. Carter'ın Filistin-İsrail çatışmasına yönelik söylemlerinin ardından Reagan'ın Hristiyan sağ adına etkileyici ve oldukça önemli olan bu sözleri, Carter karşıtlarının Reagan'a destek vermesini sağlamıştır (Domke ve Coe, 2008, s. 51).

George H. W. Bush'a da destek veren Evanjelistlerin, hem Bush, hem de Reagan döneminde hiçbir zorlukla karşılaşmadan etkinliklerine

ve yapılanmalarına devam ettikleri gözlemlenmiştir. George W. Bush ABD'ye 11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen saldırıların ardından uluslararası kamuoyuna ABD'nin düşmanını açıklarken "şer eksenini" ve "ya bizimle olursunuz, ya da bize karşı" ifadelerine yer vermiştir. Ayrıca Bush'un söz konusu konuşması sırasında dinsel argümanlar kullandığı görülmüştür. Bunların yanı sıra Bush'un teröre karşı savaşla Tanrı'nın kendisine verdiği görevi yerine getirdiğine dair imaları mevcuttur (Bedir, 2013, ss. 93-94; Washington Post, President Bush Addresses the Nation). Nitekim Bush, o zamana kadar Tanrı kelimesini ve dini referansları en çok kullanan Amerikan Başkanı olmuştur. (Kösebalaban, 2003, s. 60).

Evanjelistler 2010 yılından sonra Amerikan hükümetinin Hristiyanlık prensiplerinden saptığını, sekülerliği kucakladığını ve bundan duydukları rahatsızlığı ifade etmektedirler. Çünkü onlar bu durumun, rekabet halindeki diğer dünya güçlerinin Amerika'nın dünyadaki öncelikli konumunu ele geçirmelerine ve yabancı bir ideolojiyi yaymalarına neden olacağına inanmaktadırlar. Nitekim Evanjelist Pat Robertson bunu şu sözlerle ifade etmiştir: "Tanrı'nın Amerika'yı sevdiğine inanıyorum. İnanıyorum ki Tanrı geçmiş nesillerin fedakârlıklarını, nasıl dimdik durduklarını ve bu ülkenin nasıl tüm dünyada özgürlük meşalesi olduğunu hatırlamaktadır ve bu ülkenin kaosa yuvarlanmasını istememektedir" (Lean, 2015, ss. 160-161). Bu çerçevede ABD, Irak'ın işgali sürecinde de bu ülkeye özgürlük ve demokrasi götürdüğünü sıklıkla dile getirmiştir.

2012 yılında ABD'de başkanlık seçimlerinde Barack Obama'nın rakibi Herman Cain Evanjelistlerle tam olarak uyum içerisindeydi. Cain, "iyi ve güzel huylu" siyahı temsil etmekteydi. Eşcinsel evlilikler ve kürtaj gibi tartışmalı sosyal konularda açık sözlüydü. Hristiyan milliyetçiliği içeren politik manifestoları söz konusuydu. Obama'nın ise ABD'den Hristiyan, Yahudi bir ulus olarak söz etmemesinden Evanjelistler belirgin bir rahatsızlık duymuşlardır (Lean, 2015, s. 172). Gerçekte diğer inanç sahiplerine karşı Evanjelistlerin düşmanlığı veya karşıtlığı bariz bir biçimde söz konusudur. Örneğin Evanjelistler, Mormonları ve Müslümanları batıl dinler çerçevesinde değerlendirmektedirler. Fakat Yahudilerin ve Hristiyanların dinleri arasında farklar söz konusu olsa da Evanjelistlerin, çalışmada daha önce belirtilen sebeplerden dolayı, Yahudi karşıtlığı mevcut değildir (Lean, 2015, s. 198).

Hristiyan Siyonistlerin Amerikan Dış Politikasına Etkisi

Hristiyan Siyonistlere detaylı bir şekilde değinmeden önce, Siyonizm'in ne olduğunun kısaca açıklanması yerinde olabilir. Roma'nın Kudüs'ü kuşatmasıyla Yahudiler Kudüs ve çevresini terk etmiş ve dünyanın çeşitli

bölgelerine dağılmışlardır. Yahudilerin söz konusu bu yaşamı literatüre “diaspora” olarak geçmiştir. Yaklaşık olarak 1700 yıl boyunca politik bir hareket oluşturmayan ve “geri dönmeye” dair bir tutum sergilemeyen Yahudiler, zamanla diasporada yaşadıkları dünyayı Tanrı'nın bir cezası şeklinde görmeye başlamışlardır. 1800'lü yıllarda ortaya çıkan Siyonizm ise, bu inanışta bir kırılmaya neden olmuştur. Siyonizm, Yahudilere politik bir hareket oluşturmasının yanında “Kudüs'e geri dönme” söylemi geliştirmiştir. Modern dünyanın bir ürünü olan Siyonizm, diasporanın Filistin'e yönelik algısını değiştirmiştir. Bu değişim doğrultusunda hareket eden Yahudiler, diasporayı Tanrı'nın verdiği cezanın çekileceği bir mekân olarak görmekten uzaklaşmışlardır. Dahası, diasporanın bir an önce terk edilmesi ve modern bir “ulus-devletin” kurulabileceği Filistin'e yerleşmesi gerektiğine inanmaya başlamışlardır (Balcı, 2016, ss. 101-102). Tam olarak bu nedenle de Hristiyan Siyonistlerin ABD'nin dış politikasında ve özellikle de Orta Doğu konusundaki dış politikasında önemli bir etkisi vardır. Hristiyan Siyonistlerin temellerinin nasıl atıldığına yer verilmesiyle konu daha anlaşılır bir hale gelecektir.

Hristiyan Siyonistler, Hristiyan sağın siyasi olarak aktif bir alt grubudur. Hristiyan Siyonizmin temelleri, 19. Yüzyılda İngiltere'de Louis Way ve John Nelson Darby gibi Anglikan Kilisesinden din adamlarının öncülüğünde bir İncil tefsir ekolü olarak ortaya çıkan *dispensasyonalistler* tarafından atılmıştır. Bu inanca göre, İsa yeryüzüne dönünceye kadar dünyada giderek kötüleşen bir sıkıntı dönemi yaşayacaktır. İsa'nın dönüşünün Eski ve Yeni Ahit'te vadedildiğine inanmaktadırlar. Yahudilerin Filistin'e dönüşü ise bu geri dönüşü hızlandıracaktır. Darby, Way ve onların takipçilerinin görüşü, bazı İngiliz politikacılarını da etkilemiştir. Bu durum, ayrıca İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Arthur Balfour'un Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması fikrini kabul etmesinde de önemli bir rol oynamıştır (Mearsheimer ve Walt, 2017, ss. 175-176).

Dispensasyonalist teoloji, 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın başlarında Amerika'da Evanjelist Dwight Moody, Cyrus I. Schofield ve William E. Blackstone gibi bir dizi Protestan teolog tarafından yayılmıştır. İsrail'in 1948 yılında kurulması ise *dispensasyonalistler* açısından önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. Ayrıca Kudüs'ün ve Batı Şeria'nın İsrail tarafından işgal edilmesi, Eski ve Yeni Ahit'in vaatlerinin gerçekleşmesi olarak görülmüştür. 1967 Arap İsrail Savaşı, onlar adına dönüm noktası olmuştur. Bu savaşın öncesinde “ahir zamanla” ilgili hikayeler anlatmakla meşgul olan bu gruplar, savaşın ardından siyasi, mali ve dini alanlarda daha önce hiç görülmemiş bir şekilde aktif olmaya başlamışlardır. Onların bu çabaları ise Hristiyan sağın yükselişinin önemli bir parçası olmuştur.

Elbette Hristiyan sağın hepsinin İsrail'e aynı derecede bağlılık gösterdiği ve destek verdiği söylenemez. Fakat hepsinin Evanjelist hareketin bu yükselişinden belirli bir ölçüde istifade ettiğini belirtmek mümkündür (Mearsheimer ve Walt, 2017, ss. 175-176).

Hristiyan Siyonistler, İsrail'e bağlılıklarını göstermek adına hiçbir fırsattan kaçınmamaktadır. 1980'de İsrail'in Doğu Kudüs'ü işgal etmesinin ardından Kudüs'te elçilik bulunduran tam on üç ülke bu duruma tepki göstermek adına elçiliklerini Batı Kudüs'ten Tel Aviv'e taşımıştır. Hristiyan Siyonistler ise Uluslararası Hristiyan Büyükelçiliđi adlı bir dernek açarak İsrail'e sembolik de olsa destek olmuşlardır. Böylelikle İsrail'e desteklerinin her koşulda devam edeceğini göstermişlerdir. (Kösebalaban, 2003, s. 59).

Hristiyan Siyonistler, genel olarak Filistinlilere toprak verilmesine karşı çıkmakta, yerleşimci harekete destek vermekte ve iki devletli çözüm önerilerine de muhalif olmaktadır. Hristiyan Siyonistler yayılmacı bir İsrail'i tercih etmekte ve İsraili sertlik yanlılarıyla ittifak kurmaktadır. İsrail'in Amerika'da Yahudi olmayan bir desteğe sahip olması ise ayrıca önem arz etmektedir (Mearsheimer ve Walt, 2017, s. 177). Nitekim Amerikalı bir rahibin sözleri řu şekildedir: "Biz İsrail'in güçlü bir ülke olmasına yardım ederek, aslında Hz. İsa'nın dönüşünün hazırlıklarını yapıyoruz." Bu cümleler, adeta Hristiyan Siyonistlerin temel motivasyonunu özetler niteliktedir (Kösebalaban, 2003, s. 59).

Yahudi Lobisinin Amerikan Dış Politikasına Etkisi

Yahudi Lobisi, ABD'de yabancı lobiler arasında en iyi organize olmuş, finansal açıdan güçlü ve gerek karar alma sürecini, gerekse kamuoyunu etkileme açısından son derece başarılı bir çizgide bulunan lobiler arasında yer almaktadır. Yahudi lobisinin önemli bir avantajı daha mevcuttur. Bu da, diğer birçok lobi tarafından desteklenmesidir. Yahudi lobisi veya İsrail lobisi denilen bu lobinin temel amacı, ABD'nin İsrail'in güvenliğini sağlamaya dönük politikasını devam ettirmesidir. Aynı zamanda bu bağlamda ABD'nin İsrail'e daha fazla ekonomik ve askeri yardım sağlaması da, söz konusu lobinin amaçları arasındadır (Arı, 2009, s. 252).

Amerika'daki Yahudi nüfusu, ABD'nin toplum nüfusu içerisinde en fazla %5'lik bir orana sahip olmasına rağmen, ekonomik olarak sahip oldukları avantajların yanı sıra, Yahudi lobisinin etkisiyle ciddi bir nüfuz alanına sahiptir. Yahudi lobisi ekonomisinin getirdiği avantajlarla seçim kampanyalarında önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Amerika'daki seçim kampanyalarının ne derece yüksek maliyetli olduğu düşünülürse, bu

durum daha anlaşılır bir hale gelmektedir. Yahudi lobisi desteklediği adaya ciddi miktarlarda bağışlarda bulunmaktadır. Böylelikle Yahudilerin ülke içerisindeki temsili, nüfus oranlarından çok daha fazla olmaktadır (Ulutaş v.d., 2012, s. 185). Seçim kampanyalarının maliyetli olmasıyla birlikte, ABD başkanlarının ve Temsilciler Meclisi üyelerinin ikinci kez seçilebilme arzuları, bu kişileri lobilerin baskısına açık bir hale getirmektedir (Canikoğlu, 2013, s. 189).

1967 Arap-İsrail Savaşı, ABD'de Yahudi lobisinin etkinliğinin artmasına neden olmuştur. Nitekim o tarihten sonra Amerika'nın İsrail'e ekonomik ve askeri yardımlarının artışı da, bu durumu doğrular niteliktedir. Ayrıca o dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda, Sovyetler Birliği tarafından desteklenen Mısır'a karşı savaşı kazanan ve hatta savaştan daha güçlü bir şekilde çıkan İsrail'in ABD tarafından desteklenmesi anlaşılabilir bir durumdur. 1967 Savaşı'ndaki İsrail'in başarısı, Yahudi diasporasındaki milliyetçiliğin ve dolayısıyla İsrail'e desteklerinin artmasına neden olmuştur. Böylelikle 1967 Savaşı'ndan sonra özellikle de Reagan döneminde Yahudi lobisinin birçok kurumunun ortaya çıktığı görülmektedir (Ulutaş v.d., 2012, s. 186).

John J. Mearsheimer ve Stephen M. Walt'a göre ABD'nin Orta Doğu'da izlediği stratejik temelli politikalarının en temel nedeni Yahudi lobisidir. Yahudi lobisi ABD dış politikasını İsrail yararına yönlendirmek için çalışmaktadır. Yahudi lobisinin sınırları da, diğer lobiler gibi tam olarak belirlenemez. Tek bir merkezden yönetilen belli bir üyelik sistemi olan bir yapı değildir. Diğer taraftan İsrail'e karşı olumlu tavrı olan her Amerikalının, lobinin mensubu olduğu da söylenemez. Fakat bazı noktalarda fikir ayrılıklarına sahip olmalarına karşın ABD'nin İsrail'e ekonomik, askeri ve diplomatik destek vermesi konusunda ortak bir tutum sergileyen geniş bir kitlenin varlığından söz etmek mümkündür. Öyle ki, İsrail'de İsrail'in politikalarını eleştirmek, Amerika'da eleştirmekten daha kolaydır (Mearsheimer ve Walt, 2017, ss. 150-153). Ayrıca çalışma içerisinde Amerika'daki Hristiyan sağ ve İsrail'in Likud Partisi arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Bu çerçevede Yahudi lobisinin ve onunla temas halindeki kişi ve kurumların İsrail'deki seçim kampanyalarında Netanyahu'ya önemli miktarda bağışta bulduklarının belirtilmesi gerekir (Ulutaş v.d., 2012, s. 81).

Amerika'daki etkili Yahudi örgütlerinin başında Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komitesi (*American-Israel Public Affairs Committee- AIPAC*), Amerikan Yahudi Komitesi (*American Jewish Committee- AJC*), Ulusal Güvenlik İşleri Yahudi Enstitüsü (*Jewish Institute for National Security Affairs-JINSA*) ve

Amerikan Yahudi Kongresi (*American Jewish Congress*) gelmektedir (Arı, 2009, s. 254). 1918 yılında ilk kez toplanan Amerikan Yahudi Kongresi. Birleşmiş Milletler, İsrail hükümeti, ABD Kongresi ve ABD başkanları ile birlikte, Yahudilerin ve İsrail'in haklarını geliştirmek için çalışmaktadır. Amerikan Yahudi Kongresi'nin en temel amacı, ABD-İsrail ilişkilerini güçlendirmektir (<https://ajcongress.org/about>).

1978 yılında kurulan JINSA, İsrail'in barış ve değerlerinin, ayrıca genel anlamda Yahudi medeniyetinin hayatta kalabilmesi için güçlü Amerikan askeri ve ulusal güvenlik duruşunun en önemli garantör olduğuna inanmaktadır. ABD'de Kongre'yi, askeri ve sivil ulusal güvenlik karar verme mekanizmalarını, özellikle Orta Doğu'da Amerika ve İsrail'in çıkarlarının uyduğuna ikna etmeye çalışmaktadır. Fakat 1946 tarihli Federal Lobi Yasası gereğince kayıtlı lobici olarak var olan ve Amerikan siyasetinde İsrail ile ilgili her konuda adı sıklıkla anılan AIPAC, etkili Yahudi örgütlerinin en başında gelmektedir. Söz konusu örgüt 1953 yılında Amerika Siyonist Halkla İlişkiler Komitesi adıyla kurulmuştur. Daha sonra ise günümüzdeki adını almıştır (Arı, 2009, s. 255).

Yahudi lobisi Kongre'yi etki altına almakta ve siyasi süreci yönlendirmektedir. Dolayısıyla Kongre içerisindeki en etkili grup olan AIPAC'ın faaliyetleri lobicilik adına önem taşımaktadır. AIPAC'ın girişimleriyle İsrail'e ABD'nin ekonomik yardımları 1981'den itibaren, askeri yardımları ise 1985 mali yılının başından itibaren karşılıksız hale getirilmiştir (Arı, 2017, s. 97). Bunun yanı sıra, İsrail sempatzanı senatör ve temsilcilere AIPAC tarafından yasama yardımları yapılmaktadır. Hükümet içerisinde Orta Doğu politikası, İsrail ve İsrail yanlısı örgütlere yakın görevliler tarafından şekillendirilmektedir. Clinton dönemi bu duruma örnek verilebilir (Mearsheimer ve Walt, 2017, s. 211). Clinton'ın ikinci başkanlık döneminde, İsrail'de ise Netanyahu'nun başbakan olduğunu dönemde, Clinton yönetimi İsrail'in Oslo barış sürecini bozan eylemlerine karşı BM Güvenlik Konseyi'nde alınacak olan tam sekiz kararı veto etmiştir (Arı, 2017, s. 92). Dahası AIPAC'e hitap eden ilk başkan olan Clinton, göreve başlamadan önce İsrail'i kararlı bir şekilde destekleyeceğine söz verdiğini ve bu sözünü yerine getirdiğini vurgulamıştır (Elgindy, 1995, s. 84).

2001'de Başkan Bush ise Filistin devleti fikrini kabul etmiş, hatta "Yol Haritası" girişimiyle bağımsız ve demokratik bir Filistin devletinin kurulması için açık adımları göstermiştir. Söz konusu girişimlerde İsrail lobisi harekete geçmiş ve etkili olmuştur. ABD her defasında ağırlığını barışa yönelik bir biçimde kullanmak yerine, Bush nihai olarak Ariel

Şaron'un ve Ehud Olmert'in tercihlerini dikkate almıştır. Ağırlığını da onlardan yana kullanmıştır. Lobi Filistinlilere karşı Amerika'nın desteğini istemesinin yanı sıra, bölgede hâkim güç olarak kalmaya devam etmek için de çalışmaktadır (Mearsheimer ve Walt, 2017, ss. 276-296).

ABD'nin 2003 yılındaki Irak işgali, kimi yazarlara göre Yahudi lobisinin ve Hristiyan sağın büyük etkisi olmasaydı, gerçekleşmeyebilirdi. Demokrat Parti Kaliforniya Milletvekili Tom Lantos'un *Conservative Sinagog*'da 13 Mart'ta, başka bir deyişle savaşın hemen öncesinde düzenlenen konuşması, bunu teyit eder niteliktedir. Lantos, konuşma boyunca Amerika'nın olası Irak işgalini kesin bir şekilde savunmuş ve desteklemiştir. Lantos, İsrail güvenliği temelinde envanterinde kitle imha silahı bulunan düşmanlarla karşı karşıya kalındığını vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, Irak'ta Saddam hükümetinin elinde önemli miktarda şarbon bulunduğunu ve şarbon içeren mektubun Kongre'nin bir hafta boyunca kapalı kalmasına neden olduğunun üzerinde durmuştur. Konuşma çerçevesinde önemli olan noktalardan biri de, işgal sonrasında artık İsrail'in güvenliğini tehdit edecek ve İsrail'in yıkılmasını isteyecek bir hükümetin Irak'ta olamayacağını özellikle belirtilmiş olmasıdır (Canikoğlu, 2013, s. 196). Nitekim birçok Iraklı, Saddam rejiminin yıkılmasının ardından meydana gelen karmaşanın Siyonist bir planın parçası olarak Amerikalılar ve İsraililer tarafından yönetildiğine inanmıştır. Dahası, Amerikan askerlerine yönelik gerçekleştirilen saldırıların aslında CIA ajanları tarafından ABD'nin Irak'taki işgalini uzatmak amacıyla gerçekleştirildiğini ileri sürmüşlerdir (Harris, 2004, s. 264).

Yahudi lobisinin akademi alanındaki etkisi de büyüktür. Yahudi lobisi, akademisyenlerin İsrail ve Amerika dış politikasına dair çalışmalarını dikkatle izlemektedir. Lobi, yapılan yayınlar içerisinde İsrail karşıtı olanları antisemitik olarak değerlendirmektedir. Ayrıca bu şekildeki yayınları, İsrail'in mevcudiyet hakkını haksız bir biçimde sorgular nitelikte görmektedirler. Bu bağlamda 1985 yılında kurulan bir düşünce kuruluşu olan *Washington Institute for Near East Policy*'nin (WINEP) İsrail ile yakın bir ilişkisi halinde olduğu da yadsınamaz bir gerçektir (Ulutaş v.d., 2012, s. 189).

Sonuç

ABD bir devlet olarak dizayn edilirken, din ile devlet arasında net bir ayrıma gidilmeye çalışılmış ve din özel yaşam kapsamına itilmiştir. Ancak bu durum realitede pek de karşılık bulamamıştır. Zaman içerisinde din olgusu gerek iç siyaseti, gerekse Amerikan dış politikasını yönlendiren temel enstrümanlardan biri haline gelmiştir.

ABD'nin kurucuları, dünyanın farklı yerlerinden gelen ve aralarında net bir gaye birliği olmayan göçmenlerin aynı çatı altında yaşamasının zorluğunun bilinci içerisindeydi. Söz konusu göçmenler herhangi bir dini geleneğin çatısı altında ya da herhangi bir dini geleneği dışlayarak bir araya gelemezlerdi. Bu nedenle Amerikan topraklarında dinin yeniden yorumlanması ve Amerika'ya özgü sivil din anlayışının oluşturulması çözüm olarak görülmüştür. Nitekim George W. Bush'un konuşmalarında dinsel argümanlar kullanması ve teröre karşı savaşla Tanrı'nın kendisine verdiği görevi yerine getirdiğine dair imaları ve başkanların yemin töreni konuşmaları, sivil din tezinin geçerliliğini büyük ölçüde ortaya koymuştur. Dahası liberal sivil din anlayışına göre seçilmiş ulus olarak Amerikan milletinin sahip olduğu özel misyonla görevi, dünya genelinde değişiklikler yapmaktır. Bu anlayışı destekler nitelikteki söylemler ABD başkanları tarafından da sıklıkla dile getirilmiştir. Nixon'ın başkanlık seçimleri sürecinde ABD'nin sadece kendilerine değil, aynı zamanda tüm dünyaya özgürlük getirdiğini söylemesi bunu gösteren en güzel örneklerden bir tanesidir. Benzer söylemleri olan Bush ise yeryüzünün en kuvvetli gücü olarak ABD'nin özgürlüğü yaymakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda ABD'nin özel misyona sahip ve Amerikalıların özel misyonla seçilmiş ulus olmasının ABD'nin dış politikasını etkileyen bir durum olduğu ve bu misyonunu dünyaya kendi ideolojisini ve fikirlerini yayabilmek adına kullandığını söylemek mümkündür.

Amerikan dış politikasında dinin etkisi değerlendirilirken çalışma içerisinde sivil din haricinde Evanjelistler, Hristiyan Siyonistler ve Yahudi lobisi ele alınmıştır. Hristiyan sağ olarak tanımlanan Evanjelistlerin çoğunluğu Tanrı'nın İsrail devletiyle şartsız ve ebedi bir sözleşmesi olduğuna ve dolayısıyla Hristiyanların İsrail'in çıkarlarının korunması gerektiğine inanmaktadır. Bu doğrultuda Filistin ve Müslüman karşıtı söylemleri ve tutumları olmuştur. Hatta bu nedenle Carter ve Reagan rekabetinde Amerikan dış politikasını kendi istekleri doğrultusunda şekillendireceğini düşündükleri Reagan'ı desteklemişlerdir. Hristiyan sağın aktif bir kolu olan Hristiyan Siyonistlerin de ABD'nin dış politikasında ve özellikle de Orta Doğu politikası özelinde önemli bir etkisi vardır.

ABD'nin İsrail'in güvenliğini sağlamaya dönük politikasının devam etmesi temel amacı olan Yahudi lobisi bu çerçevede ABD'nin İsrail'e daha fazla ekonomik ve askeri yardımda bulunmasını sağlamaya çalışmaktadır. Yahudi lobisi ekonomisinin getirdiği avantajlarla seçim kampanyalarında önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Amerika'daki seçim kampanyalarının ne derece yüksek maliyetli olduğu düşünülürse, bu durum daha anlaşılır bir hale gelmektedir. ABD başkanlarının ve

Temsilciler Meclisi üyelerinin ikinci kez seçilebilme arzuları, seçim kampanyalarının maliyetli olması sebebiyle, bu kişileri lobilerin baskısına açık bir hale getirmektedir. Mearsheimer ve Walt'a göre ABD'nin Orta Doğu'da izlediği stratejik temelli politikalarının en temel nedeni Yahudi lobisidir ve bu lobi ABD dış politikasını İsrail yararına yönlendirmek için çalışmaktadır.

Sonuç olarak çalışma bağlamında yukarıda detaylı bir şekilde değinildiği üzere birçok farklı perspektiften Amerikan dış politikasının şekillenmesinde dinin yadsınamayacak bir rolünün olduğunu ABD başkanları ve özellikle başkan adayları ile dinsel temelde şekillenen lobilerin Amerikan siyasetini yönlendirici faaliyetlerinde görmek mümkündür. Fakat bu tespit, Amerikan dış politikasının sadece dini kaygılarla şekillendiği şeklinde abartılı ve daraltıcı bir yaklaşıma da sebebiyet vermemelidir. Amerikan dış politikasında dinin rolü göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir, fakat temel belirleyici değildir. Dolayısıyla ABD dış politikası bağlamında dinin rolünü göz ardı etmemek ve bir etkenler yumağı çerçevesinde değerlendirmek isabetli bir yaklaşım olacaktır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

- Albayrak, Ş. (2018). *ABD’de din-devlet ilişkileri*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Albayrak, Ş. (2015). Batı ülkelerinde din-devlet ilişkilerindeki alternatif modeller ve Türkiye örneği. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48(48), 185-198.
- Arı, T. (2009). *Amerika’da siyasal yapı: Lobiler ve dış politika*. (Dördüncü Baskı). Bursa: MKM Yayınları.
- Arı, T. (2017). *Geçmişten günümüze Ortadoğu: Irak, İran, ABD, petrol, Filistin sorunu ve arap baharı Cilt-2*. Bursa: Alfa Akademi.
- Ataman, K. (2014). *Ulus olmanın kutsal temeli: Sivil din*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Balcı, A. (2016). İsrail sorunu: Orta Doğu’nun Gordion Düğümü. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman (Ed.), *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları Cilt-1* kitabı içinde (s. 99-163). (Dördüncü Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Bedir, Ş. F. (2013). Reformasyon’dan günümüze Evanjelist Hristiyanlık. *Birey ve Toplum*, 3(6), 3-252.
- Canikoğlu, E. (2013). Körfez Savaşları’nda İsrail ve Yahudi lobilerinin rolü. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 5, 181-206.
- Chernus, I. (2005). Fear, Faith, and Flexibility. *Diplomatic History*, 29(5), 779-809.
- Davis, D. H. (1997). Law, morals, and civil religion in America. *Journal of Church and State*, 39(3), 411-425.
- Djupe, P. A. and Olson, L. R. (2003). *Encyclopedia of American religion and politics*. New York: Facts on File, Inc.
- Domke, D. and Coe, K. (2008). *The God strategy: How religion became a political weapon in America*, Oxford: Oxford University Press.
- Elgindy, K. (1995). AIPAC 1995: Politics and priorities. *Journal of Palestine Studies*, 24(4), 83-89.
- Gardella, P. (2014). *American civil religion: What Americans hold sacred*. Oxford: Oxford University Press.

Hammond, P.E. (1976). The Sociology of American civil religion: A bibliographical essay. *Sociological Analysis*, 37(2), 169-182.

Harris, S. (2004). *The end of faith: Religion, terror, and the future of reason*. New York: Norton & Company.

Judis, J. B. (2005). The chosen nation: The influence of religion on U.S. foreign policy. *Policy Brief*, 37, 1-7.

Kellstedt, L., Green, J., Smidt, C. and Guth, J. (2007). Religion and American politics: From the colonial period to the present, In M. A. Noll and L. E. Harlow (Eds.), *Faith transformed: Religion and American politics from FDR to George W. Bush* (pp. 221-226). Second Edition. Oxford: Oxford University Press.

Kösebalaban, H. (2003). Din ve Amerikan dış politikası. *İslamiyat Dergisi*, 6(2), 51-66.

Lambert, F. (2008). *Religion in American politics*. Princeton: Princeton University Press.

Lean, N. (2015). İslamofobi endüstrisi. (İbrahim Yılmaz, Çev.). (İkinci Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Marley, D.J. (2006). Ronald Reagan and the splintering of the Christian right. *Journal of Church and State*, 48(4), 851-868.

Mearsheimer, J. J. ve Walt, S. M. (2017). İsrail lobisi ve Amerikan dış politikası. (Hasan Kösebalaban, Çev.). (İkinci Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.

Munoz, V. P. (2007). Religion and the American presidency. In M. J. Rozell and G. Whitney (Eds.) *Religion in the life, thought, and presidency of James Madison* (pp. 51-72). New York: Palgrave Macmillan.

Robinson, C. and Wilcox, C. (2007). Religion and the American presidency. In M. J. Rozell and G. Whitney (Eds.) *The faith of George W. Bush: The personal, practical, and political* (pp. 215-238). New York: Palgrave.

Şahin, M. (2016). *Din-dış politika ilişkisi ABD örneği*. (İkinci Baskı). Ankara: Barış Kitap.

Ulutaş, Ufuk v.d. (2012). *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, Ankara: SETA.

Wagner, D. (1998). Reagan and Begin, Bibi and Jerry: The Theopolitical Alliance of the Likud Party with the American Christian "Right". *Arab*

Studies Quarterly, 20(4), 33-51.

American Jewish Congress. About us. Erişim tarihi: 21.07.2018, <https://ajcongress.org/about>.

Analysis and Interpretation of the U.S. Constitution. The Religion Clauses: Historical Background. Erişim tarihi: 01.03.2021, https://constitution.congress.gov/browse/essay/amdt1_1_1/.

Dwight D. Eisenhower Presidential Library. Eisenhower. Erişim tarihi: 27.02.2021, <https://www.eisenhowerlibrary.gov/sites/default/files/research/subject-guides/pdf/eisenhower-religion.pdf>.

George Washington University Archive. Interview with President Jimmy Carter. Erişim Tarihi: 15.02.2021, <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/interviews/episode-18/carter1.html>.

Jewish Institute for National Security Affairs. About JINSA. Erişim tarihi: 21.07.2018, <http://www.jinsa.org/about-jinsa>.

Lipka, M. (2013, 27 July). How many Jews are there in the United States? *Pew Research Center*. Erişim tarihi: 27. 06. 2018, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2013/10/02/how-many-jews-are-there-in-the-united-states/>.

Pew Research Center. (2011, December). Global Christianity: A report on the size and distribution of the World's Christian population. Erişim Tarihi: 27. 06. 2018, <http://www.pewforum.org/files/2011/12/Christianity-fullreport-web.pdf>.

Pew Research Center. Religious landscape study. Erişim tarihi: 27.06.2018, <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/>.

The Globalist. (2004, September 2). George W. Bush on Freedom and Democracy. Erişim tarihi: 01.02.2021, <https://www.theglobalist.com/george-w-bush-on-freedom-and-democracy/>.

The Washington Post. (2001, September 20). President Bush Addresses the Nation. Erişim tarihi: 26.02.2021, https://www.washingtonpost.com/wp-srv/nation/specials/attacked/transcripts/bushaddress_092001.html.

The White House. White House Faith-Based & Community Initiative. Erişim tarihi: 01.03.2021, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/government/fbci/president-initiative.html>.

U.S. Department of State Archive. (1998, 19 February). Secretary of

State Madeleine K. Albright Interview on NBC-TV "The Today Show" with Matt Laurer. Erişim tarihi: 25.02.2021, <https://1997-2001.state.gov/statements/1998/980219a.html>.

University of California Santa Barbara. Proclamation 3252-National Day of Prayer, 1958. Erişim tarihi: 27.02.2021, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/proclamation-3252-national-day-prayer-1958>.

University of California Santa Barbara. (1960, August 24). Speech by Vice President Richard M. Nixon, VFM Convention, Detroit. Erişim tarihi: 22.02.2021, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/speech-vice-president-richard-m-nixon-vfw-convention-detroit-mi>.